

ОСОБЛИВОСТІ МУЗЕЙНОГО НАУКОВОГО КОМПЛЕКТУВАННЯ

УДК 069.424"2016"+ 355.425.6(477.86) "1920/1950"

© Володимир ТРЕТЯК

ПІДСУМКИ НАУКОВОГО ВІДРЯДЖЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ ДО ВЕРХОВИНСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В 2016 р.

У довідці йдеться про суттєвий складник поповнення фондової колекції Національного музею історії України у Другій світовій війні – наукові експедиції музейних співробітників, під час яких були зібрані матеріали учасників українського визвольного руху 20-х – 50-х рр. ХХ ст. У 2016 р. науковці музею здійснили відрядження до Верховинського району Івано-Франківської області. Як наслідок, фондова колекція Меморіалу поповнилася на 71 музейну одиницю. Це переважно персональні документи, світлини, особисті речі, які презентують повсякденне життя населення краю в умовах польської, німецької та радянської окупації; матеріально-технічне забезпечення та побут повстанців; табірне життя українських політичних в'язнів ГУТАБу; вишанування в незалежній Україні колишніх учасників визвольної боротьби. Аналізуються нові надходження до фондової колекції музею.

Ключові слова: український визвольний рух 20-х – 50-х рр. ХХ ст., Національний музей історії України у Другій світовій війні, наукові експедиції, фондозбірня музею, музейні експонати, Івано-Франківська область.

Створення цілісної моделі історії України у Другій світовій війні неможливе без всебічного, ґрунтовного й неупередженого студіювання сторінок українського визвольного руху 20 – 50-х рр. ХХ ст.

Слід зауважити, що створена працівниками Меморіального комплексу та провідними вітчизняними науковцями в цій царині експозиція з історії Організації українських націоналістів та українського збройного підпілля була відкрита ще в 1994 р., ще тоді, коли ця проблема лише починала оформлюватися на основі сучасних вимог до історичної науки.

Однак на момент створення цієї експозиції через політичну заангажованість, зокрема й музейних інституцій, тематика української визвольної боротьби презентувалася переважно радянською документацією з притаманним їй тенденційним висвітленням подій та розстановкою акцентів у рамках радянської тоталітарної ідеології.

Формування в умовах незалежності Української держави модерної візії повстанського руху на базі нових методологічних підходів, позбавлених ідеологічного навантаження, потребувало відповідного комплектування фондів, оскільки створена на основі таких методологічних засад, як принципи історизму, об'єктивності, багатофакторності, компаративізму, ґрунтується на репрезентативній джерельній базі, представленій автентичними матеріалами безпосередніх учасників визвольної боротьби – представників Організації українських націоналістів, вояків УПА, а також архівною документацією цих організацій, експозиція спонукає відвідувачів до власних неупереджених, не затьмарених державною пропагандою висновків.

Суттєвим складником поповнення фондової колекції Національного музею історії України у Другій світовій війні є наукові експедиції музейників, які охопили майже всі терени західноукраїнських земель, де повстанська боротьба набула найбільш масштабного розмаху.

Однак на початковому етапі в ході комплектації джерельної бази із зазначеної проблематики увага приділялася насамперед питанням загального характеру (утворення, структура, ідеологічні засади й методи боротьби за Українську державу ОУН та УПА). Синхронно формувалися персональні комплекси видатних постатей українського визвольного руху. Місцями пошуку в цей час для музейників стали переважно обласні центри Західної України, такі як Львів, Івано-Франківськ, Луцьк та Тернопіль.

Нині ж музейні відрядження набули більш локального характеру, оскільки збір матеріалів у населених пунктах західних областей України на рівні районів сприяє суттєвому збагаченню й розширенню експозиції за рахунок показу регіональних особливостей українського визвольного руху, репрезентує участь у повстанській боротьбі різних етнічних груп українців, зокрема бойків, лемків, гуцулів, буковинців та ін.

У рамках цієї пошукової діяльності в 2016 р. науковці музею здійснили відрядження до Верховинського району Івано-Франківської області. Як наслідок, фондова колекція Меморіалу поповнилася на 71 музейну одиницю. Це переважно персональні документи, світлини, особисті речі, які презентують повсякденне життя населення краю в умовах польської, німецької та радянської окупації; матеріально-технічне забезпечення та побут повстанців; табірне життя українських політичних в'язнів ГУТАБу; вшанування в незалежній Україні колишніх учасників визвольної боротьби. У ході експедиції також було зроблено аудіофіксацію спогадів учасників та свідків тих подій, щоб розширити й поглибити напрацювання музейників у напрямі усної історії.

Окремі матеріали, що збагатили фондозбірню музею, стосувалися окупаційного режиму на теренах України, зокрема організації повсякденного життя населення німецькою адміністрацією в дистрикті «Галичина», а також діяльності Української греко-католицької церкви у ХХ ст.

У більшості матеріалів висвітлюється український визвольний рух 20-х – 50-х рр. ХХ ст. На основі цих документів сформовано 10 персональних комплексів представників збройних формувань, які входили до структури Тактичного відтинку-21 «Гуцульщина» Військової округи-4 Говерля УПА-Захід, зокрема матеріали стрільця боївки «Ваньки»-СБ Д.З. Сливчука; зв'язкової запасної сотні УПА А.М. Чупрінчук; комплекси родин: зв'язкового Дзембронського Самооборонного кущового відділу запілля сотні ім. Богдана Хмельницького Ю.М. Кречуняка та стрільця боївки с. Дземброня І.В. Сліпенчука; члена сільської варти с. Криворівня В.П. Потяка та кур'єра Криворівнянського самооборонного кущового відділу М.В. Потяка; організатора військового вишколу повстанців Жаб'євського (нині Верховинського) району Д.Ф. Ласкурійчука та стрільця сотні ім. Богдана Хмельницького Д.Д. Ласкурійчука; командира запасної сотні УПА В.О. Сінітовича та заступника командира з господарчої роботи сотні ім. Богдана Хмельницького О.В. Сінітовича [10; 13; 2; 11; 6; 7; 3; 4; 8; 9].

Також було зібрано матеріали Ю.М. Ткачука – стрільця сотні «Боевіра» Буковинського куреня УПА ВО-4 Говерля УПА-Захід, доповнено комплекс Т.А. Плитки-Сорохан – зв'язкової, розвідниці боївки с. Криворівня [5; 12].

Якщо узагальнити життєпис цих представників національно-визвольного руху 20-х – 50-х рр. ХХ ст., то можна помітити, що через родинне виховання, різноманітні українські громадські об'єднання, спілки, гуртки молодь Верховинщини долучалася до ідеології українського націоналізму та гартувала свій характер, відчуваючи на собі весь тягар окупаційного життя: спочатку в роки польської політики пацифікації, згодом під час першої радянізації, нацистського окупаційного режиму, другого приходу радянської влади на терени Західної України, а далі вставала на шлях визвольної боротьби. Кому пощастило вижити в горнилі боїв, облав та засідок, часто за доносом своїх співвітчизників, так званих «стрибків», потрапляли до емдебешних катівень, а згодом до таборів ГУТАБу. Після повернення в рідні місця (якщо, звичайно, був дозвіл на проживання) на них чекала боротьба за відновлення прав, зокрема за повернення нерухомого майна, яке часто руйнували, палили, грабували або віддавали іншому власникові, лояльному до радянського режиму, а також постійні переслідування й утиски влади аж до розпаду СРСР.

Слід констатувати, що зібрані матеріали повною мірою дають змогу проілюструвати участь уродженців Верховинщини в українському збройному підпіллі, розкрити місце і роль представників гуцульського етносу в українській визвольній боротьбі.

Особливість повстанського руху в цьому регіоні полягала в тому, що через географічне розташування, зокрема віддаленість від обласного центру та провід-

них промислових регіонів області, Верховинський район – центр гуцульської культури, мав слабо розвинену в довоєнні роки мережу ОУН, а у часи воєнного лихоліття стояв осторонь активної збройної боротьби, поступаючись таким великим центрам, як Івано-Франківськ, Коломия, Косів, він переважно слугував перевальною базою для частин УПА. Проте більшість мешканців цього краю виявили численні приклади патріотизму, демонстрували високий рівень самоорганізації й активно долучалися до визвольної боротьби. У лавах УПА, переважно у складі сотні ім. Богдана Хмельницького під проводом уродженця с. Ільці сотенного Д.Д. Білінчука (псевдо «Хмара»); запасної сотні УПА під проводом колишнього старшини УГА І.В. Спаського (псевдо «Гуцул»), уродженця с. Красник; сотні «Дністер» під проводом сотенного С. Матійка (псевдо «Палій»), а також у складі самооборонних кущових відділів, боївок, інших видів об'єднань верховинці брали участь у запеклих боях проти німецьких, мадярських та радянських окупантів, стояли за творенням незалежної Космацької республіки, яка проіснувала з вересня 1944 р. до квітня 1945 р. Незалежна Космацька республіка розміщувалася на площі близько 0,5 тис. кв. км із центром у Космачі й налічувала 20 тис. мешканців [1, 117]. Не шкодуючи власного життя, борці за незалежність відстоювали ідеали Української соборної самостійної держави.

Безперечно, нові надходження посядуть належне місце в музейній фондозбірні задля збереження для майбутніх поколінь історичних пам'яток, що яскраво ілюструють події українського визвольного руху 20-х – 50-х рр. ХХ ст. та участь у ньому верховинців, а також неодмінно використовуватимуться в подальшій науково-експозиційній роботі.

Джерела та література:

1. Атлас історії української державності. Українські землі від найдавніших часів до сьогодення / [авт.-упоряд. В.П. Грицеляк]. – Львів: НВФ «Карти і Атласи», 2013. – 128 с.
2. Генеральний каталог. – Кречуняк Ю.М. // Фонди НМІУДСВ.
3. Генеральний каталог. – Ласкурійчук Д.Д. // Фонди НМІУДСВ.
4. Генеральний каталог. – Ласкурійчук Д.Ф. // Фонди НМІУДСВ.
5. Генеральний каталог. – Плитка-Сорохан Т.А. // Фонди НМІУДСВ.
6. Генеральний каталог. – Потяк В.П. // Фонди НМІУДСВ.
7. Генеральний каталог. – Потяк М.В. // Фонди НМІУДСВ.
8. Генеральний каталог. – Сінітович В.О. // Фонди НМІУДСВ.
9. Генеральний каталог. – Сінітович О.В. // Фонди НМІУДСВ.
10. Генеральний каталог. – Сливчук Д.З. // Фонди НМІУДСВ.
11. Генеральний каталог. – Сліпенчук І.В. // Фонди НМІУДСВ.
12. Генеральний каталог. – Ткачук Ю.М. // Фонди НМІУДСВ.
13. Генеральний каталог. – Чупрінчук А.М. // Фонди НМІУДСВ.

© *Владимир ТРЕТЯК*

ИТОГИ НАУЧНОЙ КОМАНДИРОВКИ РАБОТНИКОВ НАЦИОНАЛЬНОГО МУЗЕЯ ИСТОРИИ УКРАИНЫ ВО ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЕ В ВЕРХОВИНСКОМ РАЙОНЕ ИВАНО-ФРАНКОВСКОЙ ОБЛАСТИ В 2016 г.

В справке говорится о существенной составляющей пополнения фондовой коллекции Национального музея истории Украины во Второй мировой войне – научных экспедициях музейных сотрудников, во время которых были собраны материалы участников украинского освободительного движения 20-х – 50-х гг. XX в. В 2016 г. научные сотрудники музея совершили командировки в Верховинский район Ивано-Франковской области. Как следствие, фондовая коллекция Мемориала пополнилась на 71 музейную единицу. Это преимущественно персональные документы, фотографии, личные вещи, которые представляют повседневную жизнь населения края в условиях польской, немецкой и советской оккупации; материально-техническое обеспечение и быт повстанцев; лагерную жизнь украинских политических узников ГУЛАГа; чествования в независимой Украине бывших участников освободительной борьбы. Анализируются новые поступления в фондовую коллекцию музея.

Ключевые слова: украинское освободительное движение 20-х – 50-х гг. XX в., Национальный музей истории Украины во Второй мировой войне, научные экспедиции, фондохранилище музея, музейные экспонаты, Ивано-Франковская область.

© *Volodymyr TRETIAK*

THE RESULTS OF THE SCIENTIFIC MISSION OF THE EMPLOYEES OF THE NATIONAL MUSEUM OF THE HISTORY OF UKRAINE IN THE SECOND WORLD WAR TO VERKHOVYNA DISTRICT, IVANO-FRANKIVSK REGION IN 2016

In the article are talking about a significant component of the replenishment of the fund collection of the National History Museum of Ukraine in World War II - scientific museum expeditions of the scientific employees during which participants were gathered materials of the participators of the Ukrainian liberation movement of the 20's - 50's XX century. In 2016, museum scientists made a trip to the Verkhovyna district Ivano-Frankivsk region. As a result, fund collection of the Memorial supplemented with 71 units. This are mainly personal documents, photographs, personal items, which represent the daily life of the province's population in terms of Polish, German and Soviet occupation; life of the rebels; camp life of the Ukrainian political prisoners in the HUTAB; honor to the participators of the Ukrainian liberation movement in Independent Ukraine. Analyzes new additions to the fund collection of the museum.

Keywords: Ukrainian liberation movement of the 20's - 50's XX century, National Museum of the History of Ukraine in the Second World War, scientific mission, fund collection, museum exhibits, Verkhovyna district, Ivano-Frankivsk region.